

ВПЛИВ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ В РОЗБУДОВУ ДЕМОКРАТИЧНИХ ЗАСАД В УКРАЇНІ

Родік Т. П.

Стаття присвячена висвітленню однієї з актуальних проблем впливу європейських цінностей на розбудову демократичних засад в нашій державі.

Проблематика досліджень є досить популярною, має міждисциплінарний характер. Європейські цінності, як предмет дослідження, пов'язаний із складним та нестабільним становленням українського політичного простору. Сьогодні предметом досліджують науковців є багатовекторність євроінтеграційного успіху України: демократизація влади, зокрема в руслі механізму політичних перетворень, законодавче визначення та закріплення інформаційної і соціальної політики, розвиток громадянського суспільства; тощо.

Зацікавленість проблематикою цінностей посилюється у перехідні періоди суспільного розвитку. Сьогодні гостро стоїть необхідність прийняття нових ціннісних орієнтирів для розвитку суспільства, пошуку ціннісного консенсусу в системі ціннісних орієнтацій.

Інтегрування в європейський простір - пріоритет України у зовнішній політиці України, а це, в свою чергу, робить необхідним співвіднесення характерних ознак розвитку нашої держави із системою європейських цінностей.

Бажання українців мати впевненість у завтрашньому дні та реальний захист своїх прав і свобод, готовність до активних дій у демократичних перетвореннях, процесі реформування держави та розвитку інститутів громадянського суспільства, захисті інтересів співгромадян, намагання знайти власні способи участі у суспільно-політичному житті та взаємовідносин із владою, все це змінило вектор політичної свідомості українців у бік цінностей західної цивілізації.

Кожен з нас робить власний внесок у спільну справу, і це визначає як ми будемо рухатися до членства в Європейському Союзі. Саме європейський світогляд на основі базових цінностей є основою добробуту Європейського Союзу, а євроінтеграція України є зміною світоглядних принципів на всіх рівнях життя і рухом до європейського добробуту.

Сьогодні шлях України до ЄС відбувається в дуже трагічний час. Сповідуючи європейські цінності,

багато українців втрачають життя, захищаючи незалежність і суверенітет України у боротьбі з російським агресором.

Україна сьогодні платить надзвичайно високу ціну на шляху до незалежності й демократії. Ми щиро віримо у те, що Україна здобуде перемогу. Наша держава є гідним кандидатом на вступ до ЄС.

Ключові слова: європейські цінності, демократія, демократичний режим, громадянське суспільство, Європейський Союз.

Rodik T. P. Influence of European values on the development of democratic principles in Ukraine

The article is devoted to highlighting one of the topical issues of the influence of European values on the development of democratic principles in our country.

The research topic is quite popular and has an interdisciplinary character. European values, as a subject of research, are associated with the complex and unstable formation of the Ukrainian political space. Ukrainian scientists study a wide range of areas of Ukraine's European integration progress: the content and mechanisms of political transformations in the context of democratization of power, information, social policy, culture, education and science and their legislative support; development of civil society; social dialogue and interaction between the state and the public; etc.

Interest in the issue of values increases during transitional periods of social development. Today, there is an urgent need to adopt new value orientations for the development of society, to find a value consensus in the system of value orientations.

The priority in Ukraine's foreign policy is to join the European Union, and not just to join, but to integrate into the European space. This first of all makes it necessary to correlate the characteristic features of our country's development with the system of European values. Ukraine is a carrier of the European mentality, which is based on the history of traditions and value systems.

The rethinking by Ukrainians of the realities of today, their desire to have confidence in the future and real protection of their rights and freedoms, and their desire to accelerate the implementation of European values and standards in all spheres of public life have created in

a large part of Ukrainian society a sense of responsibility for their country, a willingness to take an active part in democratic transformations, the process of reforming the state and developing civil society institutions, protecting the interests of fellow citizens, and trying to find their own ways of participating in public life.

The change in the vector of political consciousness of Ukrainians towards the values of Western civilization has influenced the direction of the political process from stagnation to progress and prosperity through reforms and deepening of the integration processes between Ukraine and the EU.

Each of us makes our own contribution to the common cause, and this determines how we will move towards membership in the European Union. It is the European worldview based on basic values that is the basis for the welfare of the European Union, and Ukraine's European integration is a change in worldview at all levels of life and a movement towards European prosperity.

Today, Ukraine's path to the EU is taking place at a very tragic time. Professing European values, many Ukrainians are losing their lives defending Ukraine's independence and sovereignty in the fight against the Russian aggressor.

Ukraine today is paying an extremely high price on its path to independence and democracy. We sincerely believe that Ukraine will win. Our country is a worthy candidate for EU membership.

Key words: *European values, democracy, democratic regime, civil society, European Union.*

Постановка проблеми та її актуальність.

Кожен історичний період становлення держави відрізняється від іншого тим, що має власні особливості політичної системи суспільства та систему законодавства, основу яких закладено системою цінностей народу.

Приєднання України до європейської спільноти сприяло формуванню у значної частини українського народу проєвропейського мислення.

Проте після початку війни росії проти України європейські цінності набули для нашої країни дещо іншого забарвлення. Реальність втілення задекларованих політичних цінностей об'єднаної Європи сьогодні звучить як виклик.

Аналіз останніх досліджень та публікацій свідчить, що проблематика досліджень досить популярна, має міждисциплінарний характер. Європейські цінності, як предмет дослідження, пов'язаний із складним та нестабільним становленням українського політичного простору. Не дивлячись на активну досліджуваність цієї проблематики, залишається недостатньо висвітленою у вітчизняній науці.

Окремі загальнонаукові компоненти європейських цінностей досліджувалися О.Бігняк,

С. Ратушний, Ю.Щербакова, Т. Маланчук, О. Сахань, А. Кудряченко, К. Жебровська, С. Головатий, М. Гнатовський та інші. Тому не викликає заперечень актуальність дослідження проблеми європейських цінностей як засади розвитку в Україні.

Мета роботи. Дослідити феномен європейських цінностей через призму їх впливу на демократичні реформації в Україні.

Виклад основного матеріалу. Започатковані на початку 1990-х рр. трансформаційні зміни в Україні, стали основою для ствердження європейських демократичних цінностей.

Європа не має географічних меж, європейські цінності фактично стали загальнолюдськими: повага до всього людського і прагнення до повного дотримання цінностей проявляється найбільш повною мірою.

Проблема цінностей має глибоку історико-філософську традицію. Але як специфічна галузь філософського пізнання та діяльності вона бере свій початок в середині XIX ст. у Р. Лотце, а в подальшому у філософії Ф. Ніцше. Саме у даних авторів висувається ідея першочергової ролі цінностей у філософії, яка отримала назву аксіологія (від грец. *axia* - цінність).

Кант визначив поняття «цінність» і визначив її вищим принципом людської поведінки. У філософії «цінність» узагальнено розглядають з двох позицій: як «поняття, що характеризує безумовні незаперечні основи людського буття» і як «значення певних предметів, явищ, процесів для людини, соціальних груп, суспільства в цілому». Обидва розуміння поняття «цінність» іноді в реальному житті заперечують одне одного: те, що в філософії розглядається як цінність - свобода, добро та, істина - для окремої людини може і не становити інтересу. А конкретні предмети, цінні для індивіда, у філософському сенсі можуть і не бути цінністю. Поняття «цінність» можна зіставити з поняттям «сутність людини», яке не завжди тотожне індивідуальному людському існуванню [1, с. 48].

На думку науковиці Н. Амелюченко цінності є глибинними смисложиттєвими орієнтаціями індивіда або груп людей, вони визначають цілі життя та переконання, вони можуть втілюватися в соціальнополітичні рухи та інститути. Стрижнем європейських цінностей виступають ліберальні фундаментальні права та свободи людини, демократичні принципи державного устрою, а також правова і соціальна держава. Саме останні постали в якості принципів функціонування державних

і політичних інститутів сучасних європейських країн та Європейського Союзу» [2, с. 4].

Але офіційного документу, який би в повній мірі вичерпно визначив повний перелік цінностей Європейського Союзу - не існує.

Вважається, що першим документом, в якому зосереджено увагу на європейських цінностях, є Декларація про Європейську ідентичність, котра була прийнята у 1973 році на саміті у Копенгагені. Дане Декларацією були закріплені такі основні цінності: демократія, верховенство права, рівність усіх перед законом, соціальна захищеність.

З нагоди 50-річчя ЄС у 2007 році, було підписано Берлінську Декларацію, якою чітко виокреслено: «Ми перетворюємо наші загальні ідеали в реальність: для нас особистість є першорядною. Її гідність є непорушною. Її права невідчужувані. Жінки та чоловіки користуються рівними правами. За мир і свободу, за демократію та верховенство права, за взаємну повагу та спільну відповідальність, за процвітання та безпеку, за толерантність і участь, за справедливість і солідарність» [3]. На думку деяких науковців, зокрема британського історика Т. Гартон Еш і голландського соціолога Л. Галмана, цінності відрізняються взаємністю від регіону і не є однорідними. А їх основу складають загальні людські цінності [4].

У директора Центру європейських реформ Ч. Гранта є власна позиція щодо цінностей, котра базується на відмінності між європейськими цінностями і загальнозахідними. Зокрема, по-перше, європейські цінності більш соціальні; більш світські та ліберальні, європейці прагнуть підтримувати ідею системи глобального управління, засновану на правилах та сильних міжнародних інституціях заради чого згодні поступитися частиною власної свободи [5].

На думку Ю.Щербаківської структурована система європейських цінностей складає 6 основних ступенів:

1. Гуманістичне мислення.
2. Раціональність.
3. Секулярність.
4. Верховенство права.
5. Демократія.
6. Захист прав людини.

На основі цих ступенів формувались основні європейські цінності, серед яких виділимо наступні: фундаментальні права, включаючи права спільнот та родин; рівність усіх членів суспільства, включаючи меншини та незалежно від гендеру; плюралізм думок; справедливість; самореалізація; відповідальність; єдність; мир; повага

до людського життя; демократія; законність; свобода особистості (волевиявлення, свобода слова, свобода ЗМІ); толерантність; солідарність; повага до людської гідності; релігія [6, с. 34].

Український соціолог М. Пірен стверджує: «Лише держава через державних службовців має у своєму арсеналі реальні важелі впливу на процес реалізації реформ та демократичних змін, починаючи зі збалансованого формування бюджетних витрат, реформування системи освіти, культури, модернізації інформаційної сфери, створення ефективної системи заохочення та примусу тощо» [7, с. 84].

Стратегія сталого розвитку «Україна - 2020» визначила, що саме людська гідність є базовою складовою характеру менталітету українського народу. Фактична реалізація захисту людської гідності є ще достатньо неефективною. І виключно важливою є участь держави в імплементації таких європейських цінностей, як права людини, верховенство права, демократія.

Лише за умови відображення цих цінностей на законодавчому рівні та їх практичної реалізації в суспільстві сформує їх цілісне сприйняття.

Для утвердження демократії необхідна висока політична культура населення, саме в процесі демократизації така культура формується. Утвердитись повністю й відразу демократія не може. Для цього необхідно здійснити комплекс заходів у різних сферах суспільного життя, змінити існуючі соціально-політичні структури, сформувати демократичний тип політичної культури, а відповідно і демократичні цінності. Рівень суспільної демократії і реформування певних сфер життєдіяльності визначають критерії демократизації. Це було, є і, напевно, буде, предметом дискусій. Однак найважливіший серед критеріїв - можливість громадян брати реальну участь в управлінні, вирішенні державних і громадських справ. Суспільство не може бути демократичним, якщо його громадяни позбавлені таких можливостей.

Нормою сучасної політичної культури стає розуміння пріоритетності (верховенства) прав людини над будь-якими іншими правами та інтересами (класовими, партійними, національними та ін.), розуміння цих прав і свобод як абсолютної цінності, без якої демократія неможлива. Справжній демократизм вимагає усунення дистанції між проголошеними правами та їх реальним втіленням. Звісно, проблема прав людини є вічною, оскільки ніколи не настане такий час, коли права та свободи особи досягнуть абсолютної досконалості. Процес демократизації

суспільства може бути визначений також за такими критеріями як реалізація принципів демократії, що є надзвичайно важливим питанням для суспільного поступу. Серед них - влада більшості, плюралізм, рівність, поділ влади, виборність, гласність, контроль [8, с. 256]. За тоталітарного чи авторитарного правління вся повнота державної влади узурпована вузьким колом правлячої еліти, яка своїми діями ігнорує волю та інтереси народу. У демократичному суспільстві внаслідок волевиявлення народу стосовно якогось питання утворюється більшість, яка врешті-решт і визначає позицію влади. Іншими словами, демократія - це не просто влада народу, а влада саме його більшості, що є суттю народного суверенітету [9, с. 39].

Загальновизнаними європейськими цінностями, на думку самих європейців, є: мир (45%), права людини (42%) та повага до людського життя (41%). Можна зробити висновок, що це саме ці цінності формують ідеологічний каркас, що здатен об'єднати на рівні політичної поведінки держав-учасниць ЄС та самих громадян ЄС. Ці три цінності випередили такі цінності, як «демократія» (27%), «законність», «свобода особистості» (21% в обох випадках), «рівноправність» (19%) та «толерантність» (16%). Менше ніж 14% віддали перевагу цінностям «солідарність» (13%), «самореалізація» (11%), «повага до інших» (9%), «релігія» (7%).

Правова регламентація європейських цінностей: Копенгагенські критерії членства в ЄС, Лісабонський договір, договори, що запроваджують ЄС та Конституцію.

Аналіз європейських цінностей, зарегаментованих в цих нормативно-правових документах:

1) мир - відсутність збройних конфліктів та вирішення конфліктів між державами, якщо вони виникають, мирно, шляхом перемовин;

2) права людини - невід'ємний складник, без якого не може існувати держава; їх дотримуються всі члени суспільства незалежно від сфер діяльності;

3) демократія через дотримання справедливості та рівності для всіх;

4) свобода особистості - необхідна умова існування суспільства, виявляє вищу духовну суть людини і цінність життя;

5) законність - неухильне дотримання і виконання законів усіма суб'єктами права;

6) рівноправність - неухильне дотримання і виконання законів усіма суб'єктами права;

7) толерантність - сприйняття і терпіння суб'єктів відмінних у поглядах і уявленнях;

8) солідарність - соціальна згуртованість та єдність дій, у процесі яких досягаються певні дії;

9) самореалізація - процес становлення особистості через реалізацію свого призначення;

10) повага до інших культур - поважне та толерантне ставлення до «чужої» культури;

11) особливий вид духовно-практичної діяльності, заснованої на вірі у священне.

Аналіз європейських цінностей, виходячи із нормативного базису, в якому ці цінності закріплені. У Копенгагенських критеріях цінності розглядаються в політичних, економічних та структурних критеріях [10, с. 22].

Аналіз цінностей, закріплених «Договором, що запроваджує Конституцію для Європи». Цей договір був ухвалений Європейським Конвентом 13 червня 2003 року в Салоніках. Конвент мав завдання розробити пропозиції з трьох питань: як наблизити громадян до європейського задуму та європейських інституцій; як структурувати політичне життя та європейський політичний простір у розширеному Союзі; як зробити Союз стабільнішим чинником та взірцем у новому світовому порядку.

Метою Союзу (ст. 3) є: «плекати мир, свої вартості та добробут своїх народів» [11], іншими словами, основними факторами створення ЄС є фактор безпеки, поширення та культивування цінностей та політична, соціальна і економічна стабільність Європи. Для реалізації цієї мети в Конституції ЄС визначено категорії компетенції Союзу та держав-членів (ст. 11) [11].

Основоположні європейські цінності представляються у вигляді тріади - «верховенство права - демократія - права людини». Основою європейських цінностей виступають фундаментальні права та свободи людини, демократичні засади державного устрою та соціальна держава.

Європейські цінності є ніщо інше як правові норми, що мають практичне вираження, закріплені у низці основоположних документів Ради Європи та Європейського Союзу: Конвенція про захист прав та основоположних свобод та ін.; Договір про Європейський Союз, Договір про функціонування Європейського Союзу та ін. Держави, які бажають стати членами Ради Європи, повинні, насамперед, ратифікувати цей основоположний нормативно-правовий акт із захисту прав людини.

У Статуті Ради Європи, прийнятому 5 травня 1949 р., були визначені та закріплені наступні завдання: «Метою Ради Європи є досягнення більшого єднання між її членами для збереження та втілення в життя ідеалів і принципів, які є їх

спільним надбанням, а також сприяння їхньому економічному та соціальному прогресу» [12].

З 9 листопада 1995 р. Україна є членом Ради Європи. На сьогодні наша держава приєдналася до понад 60 договорів та конвенцій Ради Європи, серед яких, зокрема, Європейська конвенція про захист прав людини, Європейська угода в галузі культури, Рамкова угода про захист національних меншин та інші.

Сьогодні з впевненістю можна стверджувати, що Європейський Союз став однією із найважливіших домінант загально-континентального масштабу, де сповідають демократичні цінності.

Досить цікавою в руслі нашого дослідження є думка Т. Маланчук, котра зазначає про відмінності між цінностями та ціннісними орієнтаціями між Україною та країнами ЄС, з огляду на останні події, де стало очевидним, що вони є очевидними і досить значними як за ефективністю механізмів налагодження всіх сфер суспільної життєдіяльності, так і за цінностями та ціннісними орієнтаціями, які хоча певною мірою й збігаються на рівні архетипів, але на рівні суспільної практики значно різняться. Необхідно враховувати відмінності в ментальності та національних рисах, а також запитах сьогодення. Україна наразі перебуває на межі власного і залежного від інших країн розвитку. Тому зараз, як ніколи, на нашу думку, слід чітко розмежовувати цінності, які визначають насамперед духовні орієнтири життя індивідів і соціальних груп, націй, держав тощо та інтереси, які формуються в індивідів та груп людей в результаті усвідомлення потреб (передовсім - у матеріальних благах) та засобів їхньої реалізації. Наразі можемо досить чітко спостерігати конфлікт цінностей та інтересів в Європейському суспільстві. Війна прискорила поступ України на шляху до членства в ЄС. Але не слід забувати, що Європейський Союз - це об'єднання незалежних держав, які перш за все дбають про безпеку й інтереси власної землі [13, с. 137].

Європейські цінності є основою українського конституційного ладу, зокрема, з цього приводу С. Головатий зазначив, що верховенство права (або ж правовладдя), демократія та права людини - саме ці основоположні принципи, як тріада європейських цінностей, мають і надалі слугувати методологічною основою для текстуального оновлення українського *lex fundamentalis* у будь-який слушний час [14, с. 13].

Усвідомивши реальність сьогодення, переосмислити цінності і бажання мати впевненість у завтрашньому дні, прагнення впроваджувати

європейських стандарти у всіх сферах суспільного життя, сформували в українському суспільстві готовність активно звершувати демократичні перетворення, реформувати державні інститути та розвивати громадянське суспільство, захищати права і свободи співгромадян, знаходити та реалізовувати механізми участі у суспільно-політичному житті та взаємовідносин із владою.

Політична свідомість українського соціуму у бік цінностей західної цивілізації вплинула на реформування та розширення інтеграційних процесів між Україною та ЄС. Радикальні зміни орієнтирів життя української держави, знайшли своє відображення у Стратегії національної безпеки України, котра визначила вектор розвитку нової системи відносин між громадянами і державою, в основі яких знаходяться цінності свободи та демократії.

Утвердженням демократичних цінностей для України, що обрала стратегію на інтеграцію до європейського співтовариства, є демократична спрямованість на перспективу подальшого розвитку. З огляду на події останніх років, на цьому особливо наголошується, коли через стратегії європейського майбутнього наша країна і суспільство переживають значні випробування та долають непрості виклики.

Суспільно-політичні інститути, в тому числі і інститут громадянського суспільства, багато дослідників вважають найважливішими чинниками демократії. Демократія як політичний процес та світогляд має ціннісне навантаження і постає ознакою «людського виміру». На практиці ціннісні підходи та орієнтації виявляються в тих оцінках, які людина застосовує до обставин, політичних подій та до самої себе. Демократія, будучи політичним світоглядом, постає відображенням у свідомості громадян самого її змісту, насамперед, ідей свободи та рівності прав. Формуючись на ґрунті суспільних відносин, демократія завжди знаходила своє теоретичне обґрунтування в цих ідеях і уявленнях про них.

В Україні, коли розбудовуються головні, базові елементи демократичного розвитку, звичайно, що значний акцент зроблено на розбудові громадянського суспільства. Адже розвинене громадянське суспільство є головною передумовою демократичного процесу держави, коли ці дві складові взаємодіють між собою та формують розвинені соціально-правові відносини. Існування громадянського суспільства можливе за умов демократії і воно забезпечує демократичність владних інститутів і держави загалом. Тоді як слабкість

і нерозвиненість громадянського суспільства є однією із умов існування авторитарного чи тоталітарного режимів.

Варто також звернути увагу на те, що в країнах розвиненої демократії значно ефективніше діє вся правова система, що виключає системність порушення прав людини. Це є нічим іншим як вплив ціннісних засад, правової і політичної культури, демократичного режиму а також розвиненого громадянського суспільства.

Вельми важливо, що низка конституційних положень європейських країн мають невідомою складовою основні права і свободи громадян. Скажімо, в діючій Конституції Франції, що була прийнята у 1958 р., складовою частиною є Декларація прав людини і громадянина, прийнята 1789 р. В ній у 17 статтях зафіксовані основні права і свободи людини і громадянина. А це положення: ст. 1 про те, що «люди народжуються й залишаються вільними і рівними в правах»; ст. 2 вказує на права і невідчуженість «свободи, власності, безпеки та спротив гнобленню»; що «свобода полягає в можливості робити все, що не шкодить іншому: таким чином, реалізація природних прав кожної людини має лише ті межі, які забезпечують іншим членам суспільства користування тими ж правами. Ці межі можуть бути встановлені лише законом» - констатує ст. 4. А у ст. 13 стверджується підхід, що суспільні податки «повинні бути рівномірно розподілені поміж усіма громадянами у відповідності з їх статками» [15, с. 172].

Показним є те, що кожен громадянин, який проживає в тій чи тій з країн-членів Європейського Союзу, може звернутися до Європейського суду з прав людини, попередньо використавши національні механізми захисту порушених прав.

Важливо наголосити, що причинами формування та розвитку демократії і громадянського суспільства, у всіх державах Західної та й Центрально-Східної Європи, є повсякденне неухильне дотримання законів державною владою, політичними партіями та й загалом усіма структурами громадянського суспільства.

Прикладами неухильного дотримання вимог закону та конституційних засад є відставка не одного чиновника. Практика дотримання європейських демократичних ціннісних засад досить важливою для нашої держави. Адже проголошений стратегічний європейський курс має підкріплюватися конкретними прикладами, стати повсякденною політичною практикою.

Сьогодні одним із основних пріоритетних напрямів розвитку нашої держави є «інтеграція

України в європейський політичний, економічний, правовий простір». Унікальність європейських цінностей, в тому, що за тисячоліття вони стали властиві різним народам і набули статусу загальнолюдських принципів і норм життєдіяльності людини, суспільства і держави.

Своїм завданням у формуванні системи європейських цінностей, в умовах глобалізаційних та соціокультурних змін та змін існуючих ціннісних систем, наша держава, бачить інтеграцію до європейських структур, як допомогу в наближенні до європейських цінностей, можливість запозичення досвіду країн-членів ЄС щодо суспільно-економічного розвитку та підвищення добробуту своїх громадян до європейського рівня.

Європейські цінності були проголошені метою, до якої, мають спрямовуватися прагнення українського суспільства. Набуття повноправного членства в Європейському Союзі визначено стратегічним курсом нашої держави Законом України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» [16].

Процес втілення європейських цінностей характеризується позитивними динаміками. Необхідність їхнього впровадження знаходить однакову підтримку як серед прихильників, так і серед противників вступу до ЄС.

Висновки. Державна влада робила і робить достатньо для затвердження в національному законодавстві України цінностей демократії, прав і свобод людини і громадянина, безперервному процесі зміцнення національної безпеки економічного розвитку, забезпеченні суспільного добробуту.

Визначений стратегічний європейський курс має підкріплюватися конкретними діями, повсякденна політична практика повинна базуватись на цінностях, котрі спроможні максимально сприяти розвитку громадянського суспільства у нашій країні.

Література

1. Підлісний М.М., Шубін В.І. Філософія цінностей: історія і сучасність: монографія. Дніпро : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2017. 177 с.
2. Амельченко Н. Цінності об'єднаної Європи. Київ: ГО «Лабораторія законодавчих ініціатив», 2013. 45 с.
3. Declaration on the occasion of the 50th anniversary of the signature of the Treaties of Rome. An official website of the European Union. URL: https://europa.eu/50/docs/berlin_declaration_en.pdf.
4. Цюпін Б. Європейські цінності: реальність чи міф? URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/25131805.html>.

5. Grant C. What are european values? The Guardian. 2007. 25 March. URL: <https://www.cer.eu/in-the-press/what-are-european-values>.

6. Щербакова Ю. Цінності об'єднаної Європи: монографія. Київ : Видавничий центр «Академія», 2013. 105 с.

7. Пірен М.І. Європейські цінності та їх реалізація у сфері державної служби та кадрової політики України. *Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України*. 2015. Вип. 1. С. 78-90.

8. Політологія. навч. посіб. / В.Г. Антоненко та ін.; за ред. Бабкіна О. В. Київ: ВЦ «Академія», 2003. 528 с.

9. Щербакова, Ю.Е. Цінності об'єднаної Європи: монографія. Київ : ВЦ «Академія», 2014. 208 с.

10. Чередниченко А.А. Європейські цінності : теоретичні засади формування. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2020. Вип. 1(44). С. 20-25.

11. Договір про запровадження Конституції для Європи. - Рим, 2003 URL: <http://www.uazakon.com/big/text312/pg1.htm>. (дата звернення 26.02.2025).

12. *Статут Ради Європи 1949*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001 (дата звернення 26.02.2025).

13. Маланчук Т.В. Проблеми визначення пріоритетних європейських цінностей. *Ціннісно-орієн-*

тований підхід в освіті і виклики євроінтеграції: матеріали III Всеукраїнської науково-методичної конференції, Суми, 18 червня 2022 р. Суми : Сумський державний університет, 2022. С. 136-139.

14. Головатий С. П. Тріада європейських цінностей - верховенство права, демократія, права людини - як основа українського конституційного ладу. *Право України*. 2015. № 1. С. 13-92.

15. Кудряченко А.І. Європейські демократичні цінності та їх вплив на розбудову громадянського суспільства в країнах європейського континенту. *Актуальні проблеми всесвітньої історії: аксіологічні та культурно-історичні засади державотворення: збірник наукових праць*, Київ, 2012. С. 164-174. URL: https://fir.bsu.by/images/departments/ir/ir-materials/irstudyprocess/Froltssov/Postsov_gos_vo_vnes_pol.pdf

16. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України від 01 липня 2010 року № 2411-VI. URL: [2411-17#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text). (дата звернення 26.02.2025).

Родік Т. П.,
старший викладач кафедри соціальних
і правових дисциплін
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини